

Restauració, caciquisme i els orígens del catalanisme a Canet

Reflexions al voltant del seu *statu quo*

A la revista *Sàpiens* del mes de març, hi vaig poder llegir dos articles creuats dels historiadors Agustí Colomines i Joan-Lluís Marfany. Els dos articles eren totalment oposats, en forma i plantejament, i debatiem si els orígens del catalanisme eren d'esquerres o conservadors. De fet el debat sobre els orígens del catalanisme és un tema que, com deien els autors, ha estat present a tots els sectors acadèmics de la societat catalana pràcticament durant tot el segle XX. Mentre l'article d'en Colomines defensava la paternitat del catalanisme a mans del federalisme, de les esquerres, agrupats al voltant de personatges com Narcís Roca i Farreras o Valentí Almirall, contràriament, l'historiador Joan-Lluís Marfany apuntava que l'origen del catalanisme polític venia presentat per grups minoritaris i conservadors de l'emergent burgesia industrial. La intenció d'aquest article¹ és fer una síntesi de l'*statu*

quo dels orígens del catalanisme polític de Canet, per fer veure que tant Colomines com Marfany tenen raó. A Canet, el catalanisme té un origen tant d'esquerres com de dretes, si analitzem la procedència social de gran part dels seus fundadors. Amb això vull dir que l'origen ideològic dels catalanistes de Canet és, sens dubte, variat i complex. Per catalanisme s'entén el nacionalisme català. El nacionalisme és el sentiment d'adhesió en un espai o territori, així com també la seva defensa en cas d'agressions polítiques o socials. Per tant, el catalanisme és en part un moviment que defensa el sentit particular d'una zona, que en el nostre territori es diu Catalunya. Quan neix aquest moviment? Al segle XVIII hi havia un sentiment de tret diferencial, al segle XIX aquest tret diferencial de Catalunya es comença a conèixer com a particularisme, però perquè aquest catalanisme germinés van haver de passar força anys i va caldre que

es donés una conjuntura amb els elements necessaris perquè el moviment triomfés.

Des de fa temps defenso que l'origen del catalanisme a Canet l'hem d'anar a buscar al federalisme del Sexenni Democràtic, ja que fins aquell moment no s'ha trobat cap indicatiu de cap signe identitari o diferencial dins la societat canetenca del moment i és probable que amb els impulsors del federalisme a Canet, que eren els obrers i menestrals del voltant del cooperativisme local, que apareguessin les primeres idees. Amb la primera República els sentiments diferencials van anar guanyant pes, però l'arribada de la Restauració borbònica va truncar per a molts un bell somni. Però aquells federals del Sexenni, eren catalanistes? Hi ha historiadors que creuen que les arrels populars d'aquest catalanisme cal buscar-les en aquests republicans; tanmateix d'altres més conservadors creuen que aquest sentiment particular dels federals encara no era nacionalisme, ja que no es té encara present la idea crucial que Espanya no és sinó l'Estat i que Catalunya és l'única nació dels catalans. Tanmateix, que aquells federals canetencs no tinguessin mentalitat de fer nacionalisme no vol dir que no tinguessin clar el tret diferencial, el particularisme. Si bé és cert, tal i com diu Joan Lluís Marfany, que la idea del catalanisme s'adopta quan els federals s'allunyen de la seva ideologia i als anys 90 aquest nacionalisme es plasma en un moviment on els seus integrants són ja gent molt conservadora, això no hagués estat possible sense el preàmbul federal. Amb la Restauració Borbònica,

L'Orfeó Canetenc va ser un important propagador de les idees catalanistes a Canet

els federals de la població queden totalment desarticulats de la vida política amb la caiguda de la Primera República. La Restauració Borbònica va provocar que, en el cas de Canet, els partidaris monàrquics recuperessin el poder local, truncat durant el Sexenni, sense cap mena d'oposició ni aldarull. De fet, cal aclarir que durant el segle XIX es van anar succeint continuament aldarulls i "pronunciamientos" militars i a finals de segle la població espanyola i la catalana en general desitjava la pau. La restauració alfonsina i el retorn dels conservadors monàrquics al govern no implicava, però, la fi del període revolucionari i les possibilitats de recuperar l'autogovern català. Per tant, s'imposà el sistema centralista i els valors del conservadorisme d'inspiració liberal. El principal dirigent dels conservadors espanyols va ser Cánovas del Castillo, que va ser l'encarregat de normalitzar la vida espanyola. Cánovas va ser un admirador dels principals defensors de la monarquia del darrer quart de segle XIX i per tant, tenia com a model l'autoritarisme de Bismarck i l'estabilitat del parlamentarisme anglès. Per tant, durant el temps inicial d'assentament de la maquinària de la Restauració, Cánovas va veure que la monarquia necessitava integrar en el sistema tots els polítics del període revolucionari que estiguessin disposats a acceptar la monarquia parlamentària i volguessin participar en una rotació del govern i dels representants al Parlament fonamentada en una ficció electoral. El principal partit conservador espanyol pretenia organitzar un sistema parlamentari prenent com a model el bipartidisme britànic, però aplicat a la inversa, ja que a Anglaterra qui guanyava les eleccions governava mentre que a l'Estat espanyol, a la llarga, qui governava, guanyava sempre les eleccions, ja que, com és lògic, hi havia frau.

Per portar a terme aquesta alternança política es va crear el Partit Conservador, encapçalat pel mateix Cánovas del Castillo i el Partit Liberal, encapçalat per

El Casino Canetense, seu del caciquisme local

Práxedes Mateo Sagasta, un dels principals dirigents de l'antic Partit Progressista del Sexenni. El Partit Liberal va incorporar molts dels polítics del Sexenni i fins i tot el primer alcalde de Canet de la Restauració va ser Joan Molet, que havia estat liberal progressista durant el Sexenni. Anys després també trobem Ramon Roura i Blanxart, que havia estat un dels impulsors de la junta revolucionària antimonàrquica de Canet l'any 1868 i ara, era alcalde del Partit Liberal. Aquesta alternança de poder conservador-liberal es va veure alterada a tots els pobles i ciutats, amb el caciquisme.

L'Ajuntament del Canet de la Restauració va tenir els primers anys un clar predomini del Partit Liberal, però a partir de 1887 el Partit Conservador va obtenir una victòria a les eleccions municipals que enderrocà totalment l'hegemonia liberal, no abans, però, de llargues i cruents lluites que portaren fins i tot la suspensió d'unes eleccions arran d'un tiroteig en un col·legi electoral; uns luctuosos esdeveniments que són coneguts com els fets de Can Creus.

Aquesta pèrdua del domini municipal per part dels liberals va provocar que molts militants d'aquest partit abandonessin la formació i fins i tot, anys després, el 1895, el partit va haver de deixar la seva seu social, anomenada Ateneu Canetenc, per manca d'adhesions.

Quan emergeix la causa catala-

nista, tal i com avui l'entendem, a Canet? Els estudis generals diuen que la procedència del món catalanista prové de sectors carlins i federals i és cert. A Canet, molts federals, totalment desarticulats de la maquinària política, es passen al moviment catalanista una vegada comença a prendre força. També carlins, que a Canet n'hi trobàvem força, donat que majoritàriament els grans terratinents n'eren simpatitzants...; per tant, fins ara, l'origen dels catalanistes els trobem en els sectors federals, en gran nombre i en els carlins, en menor nombre i com a fet totalment aïllat fins ara, a Canet també hi trobem que formen part d'aquest moviment catalanista algunes famílies liberals. El Partit Liberal, a mida que va perdent els seus militants, molts d'ells s'anaven incorporant a les files del moviment catalanista. Aquesta és la procedència del món catalanista a Canet i la primera referència que tenim del moviment a Canet, pròpiament com a catalanista, és de l'any 1889, quan s'organitzà a Canet un miting de suport a la Lliga de Catalunya i a la campanya contra el nou codi civil espanyol. Aquesta campanya va ser impulsada des de Barcelona per Narcís Verdaguer i Callís i al Maresme pel Dr. Marià Serra, que organitzà l'acte. El miting de Canet no només és important perquè és el primer acte catalanista que es fa al nostre poble, sinó perquè Canet es va convertir en l'epicentre

catalanista de la comarca. El 15 d'abril de 1889, a la Plaça del carrer de la Font, amb representants de totes les associacions i capçaleres catalanistes, Canet començava una implantació del fervent moviment catalanista.

L'activitat de la Lliga de Catalunya, com a entitat directora del moviment catalanista, va aconseguir una notable adhesió als pobles de la comarca del Maresme i la figura del Dr. Marià Serra va passar a ser l'home fort del catalanisme, apadrinat per prohoms com l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner, Narcís Verdaguer i Callís i el Canonge Collell, que passen llargues estades a la nostra població, el primer a la masia de can Rocosa i els dos darrers al Mas de la Roca del Ram, propietat de Gil Bonnemaïson.

Amb el temps, de totes les entitats catalanistes barcelonines, la Lliga de Catalunya va vehicular la força del moviment catalanista i, arran d'aquesta força, va començar a teoritzar sobre la creació d'unes bases per unir d'entitats catalanistes, que és el que es coneix com a les Bases de Manresa o les Bases de la Unió Catalanista. La primera trobada dels catalanistes es va fer a Manresa l'any 1892 i va significar un pas endavant per ordenar les idees de l'emergent moviment. De Canet hi va assistir Lluís Domènech i Montaner, que va ser president de l'Assemblea i com a representant de Canet hi va anar el Dr. Marià Serra. De fet, si bé les bases havien estat redactades per

Narcís Verdaguer i Callís, Domènech i Montaner i Marià Serra havien estat tot l'estiu de 1891 esbossant-les. Al Dietari del Dr. Marià Serra, el cronista ens diu que va ser ell qui va empènyer a Domènech i Montaner perquè tirés endavant les bases i les fonts orals que he pogut consultar em diuen que cada vegada que un dels dos tenia alguna cosa a dir-se, s'anaven passant paperets per les finestres. Per tant, és un fet clar que la figura de Domènech i Montaner transmet tots els seus valors catalanistes al metge canetenc i aquest, els recull i els propaga per tota la comarca, convertint-se, després de la campanya contra el nou codi civil i la representació de Canet a les bases de Manresa, en el principal catalanista de la Costa de Llevant. A partir d'aquest moment trobem Serra participant gairebé a tots els mítings de la comarca com a orador per fer avançar les idees catalanistes.

El Partit Conservador, altrament conegut com el partit dels americans, no va preocupar-se inicialment de l'avenç d'aquest moviment catalanista a la població ni de combatre el caciquisme de la Restauració, un tema de difícil solució a Canet. Feia anys que el

Lluís Domènech i Montaner

Marià Serra i Font

Partit Liberal ja no es presentava a les eleccions i per tant, el Partit Conservador era el partit únic que concorria a les eleccions, sota la tutela del caciquisme local i per tant, els abusos de poder del conservadorisme local són encara més grans sense la fiscalització d'oposició.

El Partit Conservador de Canet es troba, des de finals de segle XIX, controlat per la família Busquets, que eren els impulsors, mecenes i teòrics del partit. Tenien a les seves mans el poder dels diferents alcaldes que van anar passant per l'Ajuntament de la nostra població, ja que van sufragar el manteniment del partit fins a les primeres dècades del segle XX. Però la importància del caciquisme de Canet no queda limitada al poble, sinó que tant Josep Busquets Llinàs com el seu germà Joan Busquets Llinàs, no només tenien controlat el poder local, sinó que van ser diputats provincials del districte d'Arenys pel Partit Conservador; per tant, la seva influència anava més enllà de la comarca. Amb Canet com a feu del caciquisme al districte d'Arenys, el Dr. Marià Serra i els pocs catalanistes de Canet van tenir difícil l'avenç catalanista, així com la captació

del que s'anomenava "companys de causa". Entre 1892 i 1894 el Dr. Marià Serra veu que els pocs catalanistes de Canet no poden combatre el caciquisme del partit conservador, no tenen força, són pocs i no tenen veu enlloc. Per tant, el Dr. Marià Serra contacta amb els principals seguidors catalanistes de la comarca i aposten per reforçar l'avenç catalanista amb la creació d'un portaveu, *La Costa de Llevant*, un setmanari exemplar i únic a tota la comarca, propietat del mateix Dr. Marià Serra, que va ajudar a difondre la ideologia i denunciar els abusos del caciquisme. *La Costa de Llevant* començarà ben aviat la seva batalla i serà una eina bàsica per anar traient els drapets bruts dels Busquets. Els Busquets són els grans cacics de la història de Canet. Eren un dels principals terratinents de la població i tenien una forta indústria, la Floris Busquets, implantada a la població, on hi treballaven molts obrers. Per tant, van controlar la vida econòmica del poble, tant agrària com industrial i la vida política de tot el districte d'Arenys. Amb poder econòmic i polític els Busquets, i en concret Josep Busquets, munta tota una maquinària d'interessos privats espectacular. Qualsevol cosa que els feia

nosa era arraconada. Si un obrer es manifestava a la fàbrica era despatxat i segurament no trobava feina a cap més fàbrica de Canet per por a les represàlies dels Busquets. A Canet ningú movia un dit sense el consentiment de Josep Busquets. A la mort d'aquest, el nou cacic de Canet va ser el nou mecenes del Partit Conservador, Joan Carbonell, també empresari

Serra troba un Partit Conservador molt fort a causa de l'absència del Partit Liberal

terratinent, i anys després ho va ser Pere Llauger. El control d'aquest cacic va ser tant que fins i tot l'alcalde del moment, Josep Garcia, era el seu soci a la fàbrica tèxtil i el seu germà era també regidor. El cas més escandalós de l'empresa Garcia-Llauger va ser el concurs que es va fer per atorgar el servei

de l'enllumenat públic de Canet, que va ser gairebé donat a dit per l'alcalde Garcia a la seva pròpia empresa. Amb aquest panorama, impulsar el catalanisme a Canet per trencar aquest desgavell corrupte i caciquil era complicat. Com podia tenir adhesions aquest catalanisme embrionari a Canet si els obrers estaven atemorits pels patrons? És ben cert així que el catalanisme a Canet no té moltes adhesions a finals de segle XIX i per agafar força el Dr. Marià Serra va voler impulsar el moviment des de la comarca i va crear l'Associa-

ció Catalanista de la Costa de Llevant. Era l'any 1898 i l'associació comarcal va tenir la seva seu a Canet, al carrer Santíssima Trinitat, i va aplegar totes les associacions catalanistes que s'anaven fundant a la comarca. Tot i que, malgrat semblava un contrasentit, la de Canet no s'hi va adherir perquè no tenia suficients adhesions catalanistes com per fundar ni una agrupació ni una associació i no és fins l'any 1906 quan es funda la Joventut Nacionalista de Canet i poc després el Foment Catalanista.

Què van fer els pocs catalanistes de Canet per fer avançar el seu moviment des de finals de segle XIX? El Dr. Marià Serra va seguir la campanya periodística a través de la Costa de Llevant i va engegar tota una maquinària propagandística. L'any 1901 els catalanistes triomfen a l'Ajuntament de Barcelona amb la candidatura dels quatre presidents i això dona ales als catalanistes de la comarca. Serra treballà fortament en la socialització del catalanisme. L'any 1903 ajudà a fundar l'Orfeó Canetenc, una plataforma de propagació políticocultural de les idees catalanistes a través de les cançons. Començaren a l'Associació Foment, que ocupava l'Ateneu Canetenc després que els liberals deixessin l'edifici i que seguia les línies de la Renaixença cultural fins que es polititzà i es re-funda com a Foment Catalanista l'any 1906, tot això acompanyat del triomf d'Eduard Calvet com a diputat provincial catalanista representant Solidaritat Catalana. Durant aquells anys a Canet el Foment Catalanista serà l'entitat directora del catalanisme a la nostra població. El 1903 els catalanistes decideixen emprendre la lluita política i el Foment Catalanista presenta Marià Serra, amb coalició amb els republicans de Canet, a les eleccions municipals, si bé no té cap èxit. L'any 1909 el Foment Catalanista torna a presentar com a candidat del Foment Catalanista a Marià Serra i malgrat tota l'oposició del Partit Conservador - que compra vots i fa promeses demagògiques a la massa obrera del poble com ara la rebaixa dels

El Foment Catalanista, motor del catalanisme local

La majoria catalanista de l'ajuntament, l'any 1913. Joan Espanyol, Tomàs Jover, Marià Serra, Enric Puig, Salvador Claret i Josep Cabruja.

impostos- l'opció catalanista obté un èxit inesperat, 4 regidors, per bé que restaran a l'oposició fins el 1911, quan la candidatura del Foment Catalanista obté la majoria de vots i Marià Serra és el primer alcalde catalanista de Canet, càrrec que revalidarà l'any 1913 augmentant la majoria al consistori. Durant aquell temps el sereno començarà a cantar en català, els cartells de la població es suggerirà que es posin en català, l'administració es catalanitzarà i l'any 1914 s'aixecarà la senyera per primera vegada al balcó de l'Ajuntament de Canet, per les festes de Sant Pere. L'any 1915 el Dr. Marià Serra deixarà l'alcaldia de Canet a mans del també catalanista Salvador Busquets. No sé encara avui què va portar a Serra a no tornar-se a presentar, però cada vegada crec més que no va ser una decisió personal sinó obligada. El canvi d'alcaldia, si bé seguia a mans dels catalanistes, va portar un allunyament del Dr. Marià Serra dels seus antics companys, als quals els acusava de no ser catalanistes. El catalanisme es diversificava ideològicament i els companys de Serra van anar evolucionant el seu pensament fins als anys 20, quan el catalanisme de la Lliga a Canet entrarà en crisi bàsicament per la proliferació de les diferents

branques ideològiques que surten en aquell moment. A partir d'aquell moment trobem l'opció conservadora, la Lliga Regionalista, de Francesc Cambó, que seria la que seguiria fins a la seva mort el Dr. Marià Serra i apareixen nous partits com Acció Catalana, Estat Català i la Unió Socialista de Catalunya. Molts catalanistes de Canet va anar a Acció Catalana, per exemple gent com Josep Fors Vidal, que serà

**L'any 1922
Marià Serra
deixa d'editar
la Costa de
Llevant**

alcalde durant la República. D'altres més progressistes, com els germans Carqués, cap a la Unió Socialista de Catalunya de Serra i Moret i, durant la república molts d'aquests catalanistes d'Acció Catalana i la Unió Socialista, derivaran cap a Esquerra Republicana i fins i tot algun cap el Partit Comunista Català. No en va, per aquesta diversificació

ideològica no és d'estranyar que l'any 1920, d'una banda per una mala gestió municipal i de l'altra per la divisió del vot catalanista, els catalanistes conservadors de la Lliga van perdre la majoria de l'ajuntament per donar pas novament als monàrquics. Una altra prova d'aquest declivi del catalanisme conservador a Canet ens la indica el fet que l'any 1922 el Dr. Marià Serra deixés d'editar *La Costa de Llevant* pel gran descens de subscriptors. També la proliferació del catalanisme d'esquerres va venir acompanyada dels partits obreristes i sindicals, que van aglutinar molts vots i fins i tot a nivell local van començar a presentar candidatura obrera. Podem dir que la força del catalanisme de Canet, el catalanisme que implantà el Dr. Marià Serra passava, com un vas conductor, del conservadorisme al progressisme de noves formacions. El cop d'estat de Primo de Rivera va comptar amb el suport de molts catalanistes conservadors, perquè pretenien que es posés ordre al desgavell sindical i anarquista del moment i probablement això va ser el toc final per enfonsar el catalanisme conservador de Canet.

El Dr. Marià Serra morí l'any 1926 i des de llavors el lideratge del catalanisme a Canet queda totalment orfe. No trobem que hi hagi un veritable líder catalanista fins a la Segona República, amb Josep Fors Vidal, dins les files d'Acció Catalana. Caldrà deixar passar, però, el període de la dictadura de Primo de Rivera, que va matar completament les reivindicacions catalanistes.

Amb l'arribada de la dictablanda es va començar a consolidar el catalanisme d'esquerres a Canet i es va acabar d'enfonsar la Lliga Catalana, que es va veure obligada, per poder subsistir, a coaligar-se amb el mateix partit monàrquic de Canet.

CARLES SÀIZ I XIQUÉS
historiador

(1) Aquest article no conté cap referència bibliogràfica atès que és una síntesi de la conferència que va impartir l'autor el 14 de març de 2003 a la biblioteca P. Gual i Pujadas de Canet, sota el títol de "Els orígens del catalanisme polític a Canet", dins del cicle de "Conferències d'història de Canet", organitzades pel Centre d'Estudis Canetencs, Vilaweb Canet, l'AAVV 11 de Setembre i patrocinades per l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Canet de Mar.